

Heemkundige Kring

MAGAZINE

Dr. Croquet - Walem

nummer 29 - zomer 2013

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem

vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem

Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be

Jaargang 8, nummer 29, zomer 2013

U kunt lid worden door overschrijving van 8 euro op rekeningnummer 733-2426000-60. Dan krijgt u de volgende nummers van ons tijdschrift in uw bus.

Redactie en medewerkers van dit nummer:

Richard Hofmans, Jeroen Marivoet, Walter Marivoet, Magda Nuyts, Hugo Rom, Jan Van Buggenhout, Tom Van Buggenhout, Sabine Van Malderen, Kris Verreth

Inhoud

Editoriaal

Dijkbreuk Walem 1953

Walemlandse geschiedenis: August Croquet en Joseph Coppens

Hoe zit het nu met die gasmaskers?

Ons Walems dialect

60 jaar in het nieuws

Sint-Cecilia - een tweede glansperiode

Verklaring foto voorpagina

1953: De overstroming in februari zette ook de Koning Albertstraat blank.

Onze ereleden

Bijzondere dank aan:

Jan Aerts
Bert en Martine Bellon-Loiselle
Jan Bergé
M. Boterman-S. Bosschaerts
Karel Caelen
Christiane Carpentier
Pieter De Laet
H. De Ridder
Paula De Waerhert
Els Gilon
E. Goyvaerts
Grandeco NV - Grouwet-Vervliet
Groep Gilon BVBA
Clara Honsia
Pieter Janssens
André Laurens
Dokter Jo Liekens
Walter Marivoet
Eddy & Annabel Merckx-Tanghe
Frank Michiels
Jacques Morrens
Paul Morrens
Eugeen Nauwelaerts
Dirk Nuyts
Bart & An Ooghe-Poot
Eddy Op de Beeck
Peeters-Van Laer Schrijnwerkerij
Jaak & Lea Poot-Janssens
Alex Ressler
Hugo Rom
Frans Rymenams
Theo Schroeven - M. De Vos
Stad Mechelen
Karel Vaes
Gerard Van Damme
Bouwwerken Dirk Van de Brul
Dierenarts Bart Van der Kuylen
Pieter Van der Veken
Gina Vandoorne (Slagerij Gina)
Gaby Van Genechten
Stefaan Van Malderen
Van Moer-Van Hoof
E. Vansant
Eric Verbiest
Fons Vercammen
Vriendenkring De Zonnebergen

Lenteschoonmaak

Een tijdje geleden verwierf Natuurpunt de eigendom over het fort van Walem. De gebouwen op de site waren al een aantal jaren geleden verlaten. Aan de zuidkant torent het monument uit boven de restanten van de fatale obusinslag van 1914. De oude gangen van het oorspronkelijk fort zitten volgestopt met gasmaskers. De civiele bescherming had er haar hoofdkwartier tijdens de koude oorlog; zij zorgden voor de zendmast die boven het groene eiland uitsteekt. In de jaren negentig werden de gebouwen ook gebruikt om een aantal asielzoekers onder te brengen; een paar hoge hekken op het domein zijn een overblijfsel uit die periode. Na de asielzoekers bleven de gebouwen verlaten achter. Krakkers vonden er nadien nog een onderkomen. In die tijd werd er brand gesticht in de officiersgebouwen. De gebouwen brandden bijna helemaal uit en zijn nu een bouwval met zwartgeblakerde balken.

Geweld in de eerste wereldoorlog, preventie tegen chemische wapens, wantrouwen tegenover een onzichtbare vijand, mensen uit verre landen op de vlucht op zoek naar een beter leven, en mensen uit eigen land die zich afzetten tegen de maatschappij: van elke functie die het fort in de laatste honderd jaar vervulde zijn er dus wel restanten gebleven, of littekens.

Ondertussen heeft de natuur het domein terug overgenomen: vleermuizen bevolken de donkere gangen en ondergrondse ruimten, mossen bedekken de taluds en vlinders dartelen rond in het microklimaat dat heerst tussen de omwalling, beschut tegen de wind. Een goeie zaak dat Natuurpunt dit domein onder zijn beheer heeft en de nodige acties kan nemen om de natuur te vrijwaren...

De heemkundige kring heeft het plan opgevat om volgend jaar de herdenking van de eerste wereldoorlog te laten doorgaan in de gebouwen van het fort. Bovendien onderzochten we de mogelijkheid na de herdenkingsperiode een memoriaal permanent te laten bestaan met de beste stukken uit de tentoonstelling. Tijdens eerdere bezoeken waren we op zoek gegaan naar een aantal lokalen die daarvoor in aanmerking kwamen. Na een paar keer onze keuze bijgesteld te hebben en na overleg met Natuurpunt (want sommige lokalen komen niet in aanmerking), wisten we welke ruimtes we wensten te gebruiken.

Begin mei (wanneer de winter voor de vleermuizen voorbij was) hebben we dan de handen uit de mouwen gestoken om deze lokalen op te ruimen, want elk lokaal was bezaaid met rommel. Kruiwagens, schoppen, borstels, lampen, handschoenen en één generator werden aangesleept om de grote opruimactie te realiseren. Het resultaat was dat drie grote en vier kleinere lokalen opgeruimd werden: een eerste belangrijke stap om ze klaar te maken voor de tentoonstelling.

Er is nog veel werk voor de boeg: ramen dichtmaken, een buitendeur en elektriciteit voorzien, schilderen... Met goeie moed gaan we verder!

P.S. Oh ja, je zou kunnen denken: "Zij hebben die piranba losgelaten om hun werk wat beter te bewaken." ...
Wees gerust: dat waren wij dus niet, hé!

tvb

Dijkbreuk Walem 1953

Waar geen mens van Walem zich aan verwachtte, gebeurde op 1 februari 1953: in Battenbroek en tegen het domein van Pirard begaven de dijken het en een geweldige watermassa zette Battenbroek en een deel van het dorp blank.

Alhoewel de voorjaarsstorm 'uit het gat' blies en gepaard ging met een springsloed, kwam de overstroming in de nacht toch voor vele mensen heel onverwacht en wat zeker verrassend was, was dat het water kwam van het zogezegd

hoger gelegen gedeelte van de gemeente.

Tweemaal trad de rivier buiten haar oevers vooraleer het leger de dijken kon dichtten. Een comité, waarover de meningen sterk uiteenlopen, werd opgericht, dat de nodige fondsen verzamelde om de geteisterden zoveel mogelijk te vergoeden. Een ombaling in het dorp bracht 10.900 fr. op. St.-Lambrechts-Woluwe bleef ook niet afzijdig en aanvaardde het peterschap over Walem.

(De Brug)

Getuigenis van een onbekende auteur

Het ligt niet in onze bedoeling hier enkele sterke of emotionele verhalen op te dissen maar slechts de natuurramp even in herinnering te brengen aan de hand van getuigenissen van een paar personen die bij de gebeurtenis nauw betrokken waren.

Het was algemeen geweten dat voor twintig jaar de dijken zich in een slechte staat bevonden. Ze behoorden niet zoals nu toe aan de staat maar waren privé eigendommen. De eigenaars waren verplicht de dijken te onderhouden en de nodige herstellingen op eigen kosten uit te voeren. Het enige profijt dat de boeren erin zagen was het hooi dat ze tweemaal per jaar konden binnenhalen. Voor deze mensen was het onderhoud een te zware dobber, die boven hun hoofden uitgroeide. U kunt de toestand begrijpen: de ene was zich bewust van zijn verantwoordelijkheid en de andere, enkele meters verder, lapte het nazicht van de dijk aan zijn laars.

De overstroming in 1953 mogen we toch als uitzonderlijk bestempelen. Het waterpeil, dat normaal 5,80 meter à 6,00 meter aan de brug bereikte, was wel met één meter gestegen. Daaruit mag haast met zekerheid verondersteld worden dat de dijken in Battenbroek en aan Rozendaal (kant Walem), het niet begeven hebben onder de druk van het water of ten gevolge van pijpen of gangen gegraven door muskratten, maar dat het water over de laagst gelegen gedeelten is begonnen te zwalpen, geleidelijk een greppel groef en eens het afvloede, was er geen houden meer aan. De bres achter het dorp had een lengte van 60 meter en wel een diepte van een 12-tal meter.

Het was een totale verrassing voor alle mensen; terwijl de noordwestenwind buiten huilde was het hele dorp in een diepe rust; zelfs het geblaf der honden werd niet gehoord of verontrustte niemand. Toen in de vroege morgen de eerste mensen in het lager gelegen gedeelte van het dorp ontwaakten, werd er direct alarm geslagen want zij stonden reeds tot aan hun knieën in het water. Buren werden wakker gemaakt, beesten die nog konden gered werden weggebracht. Iedereen was bedrijvig; men kwam handen tekort. Men zag mensen tot het middel in het water stappen om een helpende hand te bieden.

Bres in de dijk aan Polder de Koobeemden

Pa Coen, woonachtig in de Em. Engelsstraat, stevende met zijn bootje, samen met twee gendarmen, de bewoners in de Weverstraat ter hulp. Zo werden Elodie, Frans Alewaters, Neel De Vos en Rik Sewalt uit hun netelige toestand bevrijd. Langs het dak moest men de mensen redden: eerst de pannen verwijderen, op de zolder de 'plancher' stukstampen en wegbreken; langs die opening konden de rijkswachters hen bevrijden. Zij zaten reeds in het water alhoewel zij hun toevlucht gezocht hadden in de kelderkamer en zich daar boven op het bed bevonden.

De stroming die het water uit de Weverstraat recht in Battenbroek stuwde, was zo formidabel dat ze naast de woning van de familie Hellemans (hoek K. Albertstraat en Baron Coppensstraat) een kuil van 2 1/2 meter diep gespoeld had. Zo goed en zo kwaad als het ging, dichtte de aannemer deze put met kasseien om verzakkingen en scheuren te voorkomen.

Bij het uitkomen van de straat had de reddingsboot zo'n snelheid dat de duwstok afbrak waarmee een

gendarm het vaartuig trachtte tegen te houden. Omstaanders konden de ketting van het schuitje vatten maar uiteindelijk sloeg het toch om en bezorgde de inzittenden een nat pak. Die Zondag bood ons dorp een troosteloze aanblik: het water stond in de K. Albertstraat tot aan de post, de Kloosterstraat bleef ook niet gespaard; het bereikte zelfs de Begijnenstraat en de Korenkorfstraat. Battenbroek stond gans blank.

De eerste week kwam het water nog bij hoogwaterstand in de huizen; zes weken heeft het geduurd vooraleer het gat gedicht was. De soldaten met hun zandzakjes brachten niet veel aarde aan de dijk; steeds werd de geleverde inspanning teniet gedaan door het opkomende water. Een aannemer uit Holland heeft men uiteindelijk ter hulp geroepen om de dijkbreuk te herstellen.

Op de foto's:

- Bewoners van de Galgestraat (nu Noordveld) brengen hun meest waardevolle bezittingen op het droge.

- Herstellingswerken aan de dijk in Battenbroek.

Tweede getuigenis (eveneens onbekende auteur)

"Het is de tweede maal in mijn leven dat ik hier kom", zei onze chauffeur, "éénmaal met de boot en nu met de wagen".

's Maandags de 2de februari boldde ik in de morgen met de fiets naar Walem om me eens te vergewissen van de grote watersnood. Aan de brug stond een groepje mensen bijeen, waar het verhaal van de overstroming in 't lang en 't breed werd verteld. Toen ik het wedervaren van een geteisterde aanhoord had, nam ik het vast besluit niet aan de wal te blijven staan maar mij daadwerkelijk in te zetten.

Met het volk op de dijk had ik ook de aangrijpende tocht van het span gevolgd, een volgeladen platte hooiwagen op hoge houten wielen met achteraan ossen gebonden, die door 'De Mus' (Frans Nuytkens) vanuit de hooifabriek naar het dorp geleid werd. Toen uiteindelijk de Frans de veilige weg bereikt had, ging samen met een zucht van verlichting een spontaan applaus op.

Thuis - ik was toen nog niet getrouwd - waren ze niet zo direct akkoord om mij samen met mijn broer in ons bootje te laten stappen om naar de plaats van de ramp te varen. Het heeft ons beiden heel wat moeite gekost vooraleer we tegen de stroming Walem-brug rond 10 uur bereikten. Daar waren bereidwillige handen genoeg om onze notenschelp over de dijk te trekken. Boer Hellemans uit Battenbroek stapte in en wij beiden achter de riemen. Was het

Bres in de dijk, ter hoogte van de Molenskiel.

in het opvaren een gevecht tegen het getij geweest, nu was het een tweestrijd tegen de ijskoude wind, die over de grote waterplas striemde. In plaats van onder de dijk te varen, trokken wij met jong geweld recht op het doel af; met deze onbedachtzaamheid verloren wij tijdens de tocht vele krachten. 's Zondags was het gezin van de boer in allerijl van de hoeve gehaald, maar zij hadden have en goed moeten achterlaten. U kunt begrijpen hoe hij erop gebrand was om terug zijn woonst te bereiken. Wij roeiden tot voor de deur, langs waar de eigenaar op stoelen en tafel binnenklauterde om de belangrijkste zaken van het gezin te verzamelen.

Zouden we het paard niet op het droge brengen? Waarom niet.

Van het dak van de paardenstal werden enkele pannen afgenomen en de latten met een flukse stamp verwijderd zodat de boer zich op het kruis van het paard kon laten zakken. Het dier stond tot aan de buik in het water. Tot overmaat van ramp knotste de ongelukkige boer in het naar buiten komen nog met zijn hoofd tegen de dwarsbalk van het dak.

Nu konden we even op adem komen want we hadden iemand die voorop stapte en ons zelf trok; de loop van de weg kon men volgen tussen de paaltjes der afsluitingen van de weiden die met de toppen boven water staken. Naar een hoger gelegen hoeve brachten we het dier.

Bij het terugvaren naar de stallingen om de koeien te bevrijden, werden we door een hevige stortvloed overvallen zodat wij in een nabij gelegen schuur binnenvoeren. Hier dreef ook zoals overal het verdronken kleinvee rond.

Met de koeien liep het niet van een leien dakje. Het kostte ons heel wat moeite om de stramme dieren uit de stal te krijgen. De gedachte om twee beesten tesamen weg te brengen, moesten we rap prijsgeven. Dan maar één onder een afdak gedreven en met de andere vatten we onze lijdensweg aan.

Om de koe op het droge te brengen, dienden wij krachten te putten tot op de bodem want ge moet weten dat het al over de middag was en wij onze innerlijke mens nog niet hadden kunnen versterken. Het beest werkte altijd tegen: ofwel bleef het staan ofwel volgde het zo kort dat het dier poogde in de boot te springen ofwel week het van de weg af zodat het in de gracht terecht kwam en moest zwemmen; dat was geen lachspelletje.

Ik kan mij niet goed herinneren wie het uitdeelde maar eens op het droge kregen we warme bouillon te drinken en of dat welkom was... Doodmoe maar innerlijk tevreden over onze kleine inzet in die grote ramp, hebben we de terugweg langs de dijk aangevat. Onze reddingsloep lieten wij in de beemden achter en hebben hem later met een ploeg jonge mannen naar de Dijle gerold."

Achteraf richtte men in de gemeente een comité op om de noodlijdenden ter hulp te komen. Zo deelde men o.a. uit: klederen, matrassen, appelsienen, aardappelen, voedsel voor de dieren en brandhout.

De getroffen dienden hun schade op te geven, maar het had geen zin stappen te ondernemen wanneer men onder de 10.000 fr. bleef. Inzamelingen werden gehouden, niet alleen in het dorp maar ook in de omliggende gemeenten; het solidariteitsgevoel sprak. St.-Lambrechts-Woluwe aanvaardde zelfs het peterschap over Walem. Het al dan niet rechtvaardig verdelen der giften en het toekennen der fondsen voor de schadevergoeding willen we hier in het midden laten; de meningen lopen sterk uiteen.

Tegenwoordig gebeurt de dijkschouwing door de polderbesturen onder toezicht van de provincie.

Pijpen van muskusratten worden opgespoord en opgevuld. De jacht op deze pelsdiertjes wordt ook onverminderd voortgezet. Kort na nieuwjaar heeft een rattenvanger nog negen exemplaren naar het pierenland geholpen.

De dijken en onbevaarbare waterlopen worden machinaal onderhouden op kosten van het Polderbestuur. Met het verhogen en verstevigen der dijken kunnen wij terug op onze beide oren slapen want zeker de eerstvolgende jaren is een overstroming praktisch uitgesloten. Wel te verstaan dienen we steeds rekening te houden met de onberekenbare krachten der natuurelementen.

Getuigenis door Magda Nuyts

Het klinkt misschien wel raar... ik was erbij maar niemand wist het.

Mijn ouders (onze va en ons moe) zijn gehuwd in oktober 1951. Na hard werken, konden ze met de zuurverdiende centjes de broodnodige dingen kopen om in het huwelijksbootje te stappen en... te varen. Maar iets meer dan een jaar later kreeg dat 'bootje' en 'varen' een totaal andere betekenis.

Ze woonden in de Weverstraat vlakbij de Netedijk. Ik hoor ons moe het precies nog vertellen... "We werden wakker van het lawaai, we wilden naar beneden gaan om te kijken wat er mis was... maar er stond al veel water in huis." Onze va heeft dan zijn stoute schoenen niet aangetrokken, maar uitgetrokken en hij nam het risico om in dat ijskoude water naar beneden te gaan om te redden wat er nog te redden viel; vooral de nieuwe radio was een prioriteit. Door het dreigende waterpeil is onze va terug naar boven gevlucht. Hij heeft op dat moment een zeer goede engelbewaarder gehad want in een mum van tijd stond het water boven, tot aan de voorlaatste trede.

Grote paniek natuurlijk, ze wisten niet meer wat te beginnen. Ons moe vertelde dat de stopcontacten van de elektriciteit een verschrikkelijk suizend geluid maakten. De angst dat ze zouden verdrinken of

door elektrocutie of brand aan het dak zouden omkomen, hebben ze heel hun leven megedragen. Het was bang wachten op hulp. Ons moe vertelde dat ze door het slaapkamervenster in een bootje zijn gestapt dat al overvol zat. In de bodem van het vaartuig zat een serieus gat, zodat ze tijdens de evacuatie het bootje moesten leegschepen. Door de stroming van het water waren er ook hooimijten losgeslagen. Met een 'beerschepper' werden die drijvende monsters afgeweerd.

Om van in de helft van de Weverstraat tot in 't deurp' (Koning Albertstraat) te geraken, hebben ze meer dan een uur in dat lekkende bootje gezeten. Op vraag van de 'gendarmes' kwamen er dan

toch enkele kijklustigen tot in het water om de slachtoffers te helpen. Daar is ons moe, samen met mij, ineengezakt. Na wat verzorging mochten mijn ouders met iemand meegaan om een beetje op te drogen. Een stoel en een beetje warmte..., het deed zo goed. Spijtig dat ze de geur van de verse soep enkel mochten op-snuiven.

Waar ze nadien de nacht hebben doorgebracht is

me niet bijgebleven, waarschijnlijk bij mijn grootouders in de Galgestraat (nu Noordveld). Op het moment dat de veiligheid gegarandeerd was en ze terug in hun huis mochten, hebben ze de kat, die op de hoogste balk was gekropen, gered.

Hulp kwam er ook van de ouders van onze va. Mijn grootvader kwam met de tram van Deurne (Antwerpen) met een zak brandhout. Hij wist zeer goed dat de stoof moest kunnen branden om het huis te laten drogen.

De enige stille getuigen van deze overstroming die wij nog hebben, zijn drie boeken. Twee woordenboeken, die onze va zo koesterde. Ze zijn, zoals hij het altijd op zijn Antwerps zei, "letterlijk verzopen". Het derde boek dat de waterellende heeft overleefd is het missaal van ons moe, maar

hoe? Ondanks de beschadiging was dit boek voor haar van onschatbare waarde

Deze drie, bijna verdrongen

boeken, worden door mij en mijn broer Dirk bewaard als eerbetoon aan onze ouders en uit respect voor allen die deze overstroming moesten meemaken.

Zo... even een mijmering van 1 februari 1953... en 8 maanden later kon ik de aangerichte ravage zelf bekijken.

mn

August Croquet en Joseph Coppens

Deze 2 prominenten verdienen een speciale vermelding in de Walemse geschiedenisboeken. Ze hebben zich respectievelijk in de tweede helft van de 19de eeuw en de eerste helft van de 20ste elk bijna 40 jaar lang ingezet voor het economisch, sociaal en cultureel leven in Walem.

August Croquet, naar wie onze heemkring genoemd is, leefde van 1810 tot 1875. Hij werd geboren te Brussel maar vestigde zich, na zijn studies geneeskunde in Leuven, in Walem als dokter (hier naartoe gelokt door de eigenaar van het kasteel van Roosendaal die hij in zijn studententijd had leren kennen). Hij was hier de eerste dokter. Tot 1860 woonde hij, met zijn vrouw en zijn 2 kinderen, in 'De Bargie', naast de brug van Walem, daarna liet hij het huis 'Betleem' (het latere notarishuis) bouwen. Hij stortte zich onmiddellijk in het verenigingsleven en werd in 1839 verkozen als gemeenteraadslid. In 1845 werd hij benoemd tot gemeentesecretaris en ambtenaar van de burgerlijke stand.

Hij was de oprichter van de St.-Sebastiaansgilde (boogschuttersvereniging), van de vereniging Terpsichore voor voordracht en zang en van de fanfare Concordia.

Vele jaren lang verdiepte hij zich in de archieven van Walem, Duffel en St.-Katelijne-Waver. Hij schreef daarover een uitgebreide kroniek in drie delen, 'Het Land van Duffel'. Spijtig genoeg lukte het niet om dit werk uit te geven; het bleef bewaard als handschrift in de Koninklijke Bibliotheek in Brussel.

Hoewel de moedertaal van Dr. Croquet het Frans was en hij in Walem Nederlands heeft moeten leren, werd hij een uitdrukkelijk Vlaamsgezinde ambtenaar. Zo weigerde hij, gesteund door de burgemeester, een Franstalige 'Atlas des Chemins Vicinaux' te aanvaarden als er de Franse straatbenamingen Rue de la Culotte (Broekstraat), Rue de la Potence (Galgestraat), enz. niet uit verdwenen. Door zijn toedoen werden de verslagen van de gemeenteraad, tot dan toe in het Frans, grotendeels vervaamd. Die Vlaamsgezindheid werkte nog door na zijn dood: de Raad stuurde in 1887 een petitie naar de Kamers ten voordele van een wetsvoorstel 'Coremans' opdat het niet langer mogelijk zou zijn dat een Vlaams betichte in het Frans zou worden gevonnist.

Een tweede grote figuur in Walem was Baron Joseph Coppens d'Eeckenbrugge, geboren te Walem in 1870 en er overleden in 1953. Hij kwam uit een adellijke familie afkomstig van Gent, die naar Luxemburg was uitgeweken tot ze in 1830 het kasteel 'Battenbroeckhof' aankocht.

Baron Coppens was burgemeester van Walem van 1900 tot 1939. Onder zijn bestuur werden heel wat nuttige (openbare) werken uitgevoerd. In 1911 liet hij de kerk, die niet meer in optimale staat was, herbouwen. Het schip werd volledig afgebroken en heropgebouwd. Alleen de toren en de beide zijbeuken bleven behouden.

Hij liet op eigen kosten een kiezelweg aanleggen in de Battenbroekstraat. Alle zijstraten van Walem, die tot dan toe zandwegen waren, liet hij verharderen met het 'afval' dat overbleef bij het aanleggen van de staatsbaan. Dankzij zijn goede connecties in Brussel werd de sluis van de Molenkiel hermaakt op kosten van het Ministerie van Oorlog en van Landbouw.

Kortom: hij zorgde ervoor dat Walem een moderner en aangename dorp werd.

kv

